

Evropský justiční prostor v civilních otázkách

I. Význam a vymezení EJP

- v rámci EU v současné době existuje jednotný vnitřní trh = prostor bez vnitřních hranic, ve kterém je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu
- vybudování jednotného vnitřního trhu – primárně odbourání legislativních a administrativních překážek mezi členskými státy (oblast práva veřejného)
- faktická realizace 4 svobod => právní vztahy mezi subjekty z členských států (soukromé právo)
- režim volného pohybu zboží zahrnuje jeho výrobu, obchod i spotřebu – v důsledku odstranění veškerých omezení volného pohybu zboží vzniká velké množství vztahů, hlavně závazkových
- také volný pohyb osob přináší vznik množství soukromoprávních vztahů – lidé přejíždějí z jednoho členského státu do druhého, jako spotřebitelé kupují zboží, uzavírají manželství, zakládají rodiny, umírají a zanechávají dědictví
- volný pohyb služeb – poskytování služeb subjektem z jiného členského státu je běžné
- jednotný vnitřní trh nabývá charakteru národního trhu
- na druhé straně každý stát má i nadále svůj právní řád, svoji justici = > rozpor mezi charakterem vnitřního trhu a právní úpravou vztahů, které v něm vznikají (totéž platí pro soudy, jejich pravomoc a rozhodnutí)
- 2 základní oblasti problémů:
 - soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem jsou nadále upraveny národními právními řády – rozdílná hmotněprávní úprava
 - k uplatnění a vymáhání subjektivních práv dochází soudní cestou – soudy jsou orgány státu, platí princip teritoriality
- řešení výše uvedených problémů:
 - rozdíly v hmotněprávní úpravě lze odstraňovat v zásadě dvojitým způsobem:
 1. sblížením či unifikací právní úpravy (jen pro určité zvláštní oblasti úpravy)
 2. unifikace kolizních norem – jednotnost určení rozhodného práva
 - myšlenka evropské justice – nereálná => jasné rozhraničení pravomoci soudů členských států a maximální zjednodušení uznání a výkonu rozhodnutí
- jednotný vnitřní trh vyžaduje v oblasti MPS:
 - unifikaci kolizních norem
 - vyloučení konfliktů pravomocí
 - hladké uznání a výkon rozhodnutí
- vzniká tak oblast, která je doprovodným jevem ekonomické integrace
- souhrn právních norem, které upravují soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem, včetně procesních – součást práva ES, součást vnitrostátního práva jako důsledek provedení práva ES (směrnic), mezinárodních smluv mezi členskými státy

II. Historie

1) článek 220 (293) SES

- počátek spolupráce mezi členskými státy ES v této oblasti
- bylo jasné, že důsledky společného trhu se projeví v první řadě v procesní oblasti
- ES v těchto věcech neměla pravomoc => nelze upravit komunitárním právem => do SES byl včleněn zvláštní článek 220 (293)
- jedinou možností, jak toto upravit byla mezinárodní smlouva

2) Bruselská úmluva (Úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních)

- 27.9.1968 – podpis šesti tehdejšími členskými státy (Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie, Německo, Itálie)
- vstup v platnost 1.2.1973
- úprava mezinárodní pravomoci a uznání a výkonu rozhodnutí (usnadnění)
- účinný nástroj justice (dnes nahrazena nařízením)
- na základě článku 65 Bruselské úmluvy přijat Protokol o interpretaci Soudním dvorem (podepsán 3.6.1971, vstup v platnost 1.9.1975)
- Protokol – ESD má pravomoc k interpretaci Úmluvy (=> velké množství rozsudků)
- novelizace – s přístupem dalších států do ES (1978, 1982, 1989, 1996) – výraznější změny v první a třetí novelizaci

3) Římská úmluva (Úmluva o právu rozhodném pro závazky ze smluv)

- oblast kolizního práva
- kolizní normy pro závazkové vztahy
- sjednána v roce 1980
- vstup v platnost pro většinu smluvních stran v roce 1991
- pro ČR závazná od 1.6.2006!
- uzavřená úmluva – jen pro členské státy
- protokoly – k zajištění jednotné interpretace – ESD

4) Luganská úmluva

- režim společného, resp. vnitřního trhu se vztahuje částečně i na nečlenské státy
- přístup k Bruselské úmluvě nebyl možný (je uzavřená)
- podobná úprava je žádoucí
- sjednána v září 1988 – smluvní strany: tehdejší státy ES a ESVO (tehdy Švýcarsko, Finsko, Švédsko, Norsko, Island), v roce 2000 Polsko
- paralelní úmluva – k Bruselské úmluvě
- příprava nové Luganské úmluvy

5) Maastrichtská smlouva (1992, 1.11.1993)

- vytvoření EU – Unie spočívá na 3 pilířích
- otázka policejní a soudní spolupráce je záležitostí tzv. společného zájmu
- 3. pilíř – spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí: cíl stanoven velmi obecně – rozvíjet v této oblasti úzkou spolupráci

6) Amsterdamská smlouva (1997, 1999)

- mezník
- tzv. prostor svobody, bezpečnosti a práva (freedom, security and justice) – dvě složky: soukromoprávní (spolupráce v oblasti přistěhovalectví, azylu, víz a civilního soudnictví) a veřejnoprávní (spolupráce v policejní oblasti a soudní spolupráce v trestních věcech)
- veřejnoprávní složka nadále zůstává ve 3. pilíři
- soukromoprávní složka přenesena do 1. pilíře => komunitarizace (nadstátnost, pravomoc orgánů ES vydávat akty sekundárního práva)
- do SES přidána hlava IV (články 61 – 69)
- článek 65 – soudní spolupráce v civilních věcech (EJP)

7) Vídeňský akční plán

- prosinec 1998
- summit Evropské rady ve Vídni
- plán Komise a Rady
- není právně závazný
- jak nejlépe provést ustanovení AS o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva – cíle pro příštích 5 let, časový plán prostředků nutných k dosažení prostoru SBP
- prostor SBP má být vytvořen do 5-ti let
- cíle soudní spolupráce v civilních věcech – zlepšit spolupráci mezi orgány členských států => usnadnit život občanům EU
- konkrétní cíle: modernizace existujících smluv (Bruselská, Luganská, Římská), nástroj úpravy rozhodného práva pro mimosmluvní závazky, vytvoření Evropské justiční sítě, právo rozhodné pro rozvody, pravomoc a rozhodné právo pro manželské majetkové vztahy a dědění, slučitelnost civilních procesů, přeshraniční spory, rozvoj mediace
- účel spolupráce: zajistit lepší právní jistotu, rovný přístup ke spravedlnosti = příslušný soud a rozhodné právo musí být jednoduše identifikovatelné

8) Tampere

- summit Evropské rady – říjen 1999
- myšlenka: jednotlivci by neměli být zbaveni či omezeni při výkonu svých práv neslučitelností nebo složitostí právních a administrativních systému členských států
- zpřesnění a zintenzivnění opatření k vytváření prostoru SBP
- tři priority pro oblast spolupráce ve věcech civilních:
 - 1) **lepší přístup ke spravedlnosti v Evropě**
 - a) informační kampaň, uživatelský průvodce (justiční spolupráce, právní systémy členských států), snadno přístupný informační systém
 - b) minimální standard zajišťující adekvátní úroveň právní pomoci v přeshraničních sporech, společná procesní pravidla pro

zjednodušená a zrychlená přeshraniční řízení týkající se spotřebitelských a obchodních nároků a nesporných nároků, vytvoření alternativních způsobů řešení sporů

- c) společné minimální standardy pro vícejazyčné dokumenty používané v přeshraničních sporech => automaticky akceptovány jako platné v řízení v jiném státě
- d) minimální standard pro oběti zločinu

2) vzájemné uznávání soudních rozhodnutí

- a) vzájemné uznávání soudních rozhodnutí a nutné sblížení práva => usnadnění spolupráce mezi orgány členských států a soudní ochrany práv jednotlivců; princip vzájemného uznávání = klíčový pro soudní spolupráci v civilních i trestních věcech, použití jak na rozsudky tak na jiná rozhodnutí soudních orgánů
- b) další omezení zprostředkujících nástrojů, které jsou nezbytná pro uznání a výkon; tyto nástroje musí být odstaněny pro tituly týkající se malých spotřebitelských a obchodních nároků a určité rozsudky v rodinných věcech
- c) princip vzájemného uznávání i pro předběžná rozhodnutí

3) větší podobnost v civilním právu

- a) nová procesní pravidla pro přeshraniční spory – zejména pro předběžná rozhodnutí, provádění důkazů, platební rozkazy, lhůty
- b) studie za účelem sblížení civilního práva

III. Prameny EJP

1) primární právo

SES

- hlava IV., články 61 – 69
- článek 65
 - a) týká se procesních institutů – doručování, důkazy, uznání a výkon
 - b) kolizní normy, normy týkající se mezinárodní pravomoci – hovoří se jen o podpoře kompatibility, ne o unifikaci – smysl má jen unifikace
 - c) odtraňování překážek v osř a podpora slučitelnosti úprav osř (zde má smysl)

-> musí být nutná pro řádné fungování vnitřního trhu (extenzivní výklad)

2) sekundární právo

- přesunem do 1. pilíře získaly orgány ES pravomoc vydávat akty sekundárního práva
- v článku 65 – opatření (obecný termín)
- legislativní akty vydané orgány ES na základě zřizovacích smluv (článek 249 SES)
 - nařízení – právní normativní akt, obecně závazný na úrovni Společenství i členských států, zavazuje přímo členské státy i jejich vnitrostátní subjekty práva (osoby), nástroj unifikace
 - směrnice – bez obecné závaznosti, zavazuje státy, kterým je určena, co do výsledku, nástroj harmonizace

- rozhodnutí – individuální (zavazuje ty, jimž je určeno), s normativním dopadem
 - doporučení a stanoviska – právně nezávazná
- v oblasti EJP se nejčastěji setkáme s nařízenými, jsou nevhodnějším nástrojem
- legislativní procedura (článek 67)
 - přechodné období (1999 – 30.4. 2004)
 - dále postupem podle článku 251 SES (s výjimkou otázek rodinného práva) (viz článek 67/5) – spolurozhodování Rady a EP

3) subsidiární smlouvy (mezinárodní smlouvy)

- mezi členskými státy, na půdě ES, vyhrazena pro členské státy
- BÚ, ŘÚ
- článek 293
- ztrácí význam, protože ES má pravomoc vydávat akty

IV. Interpretace

1) Nutnost jednotné interpretace

- cílem EJP je vytvoření jednotné právní úpravy v dané oblasti => přijetí jednotných (unifikovaných) právních norem – mezinárodních smluv a hlavně aktů sekundárního práva
- unifikované právní normy jsou aplikovány v členských státech – nemusí být aplikovány stejně především díky rozdílné interpretaci
- aplikující orgány v členských státech jsou ovlivněny vlastními interpretačními pravidly a metodami
- má-li mít unifikace smysl => musí k ní dojít na úrovni legislativní i aplikační, resp. interpretační

2) Smysl interpretace a příčiny výkladových problémů

- smysl = stanovení skutečného obsahu právní normy => interpretace = postup aplikujícího orgánu, jímž se před aplikací specifikuje přesný obsah právní normy
- příčiny:
 - právní norma obsahuje obecné (mnohoznačné) pojmy
 - právní normy obsahuje nedefinované pojmy, jejichž obsah je nejednoznačný
 - text právní normy je terminologicky bezvadný, ale obsahově nedává smysl

3) Jednotnost výkladu v EJP

a) z hlediska obsahu

- pokud má být výklad jednotný pro všechny členské státy => nelze použít výklad v rámci právního řádu některého členského státu
- autonomní výklad = druh výkladu
- metoda – nejčastěji teleologická

b) z hlediska subjektu

- musí existovat jediná autorita, která zajistí jednotný výklad a je schopná ho vnútit příslušným orgánům členských států => ESD

4) Prejudiciální řízení v oblasti EJP

- u aktů sekundárního práva je pravomoc ESD pro interpretaci dána přímo SES
- prejudiciální řízení = specifický institut práva ES, nesporné řízení, jehož účelem je zajistit jednotný a správný výklad komunitárního práva před národními soudy, forma spolupráce mezi ESD a národními soudy (ne instanční vztah!)
- obecná úprava – článek 234 SES, pro oblast EJP – článek 68 SES
- řízení před národním soudem – soud má aplikovat normu komunitárního práva – otázka ohledně interpretace, resp. platnosti této normy – dotaz na ESD
- o podání dotazu rozhoduje výhradně národní soud (strany sporu ne)
- **pojem soudu (kdo může vznést dotaz?)** -> 5 kritérií:
 - orgán, který vznikl podle práva a má trvalou povahu
 - pravomoc je obligatorní
 - rozhoduje spory podle práva
 - členové jsou ustavováni státním orgánem a jednací řád je schválen státním orgánem (vazba na stát)
 - zaručená nezávislost
 - a) soudy členských států – běžně ano, pokud rozhodují spory, NSS, ÚS, ne např. rejstříkový soud
 - b) rozhodčí soudy, rozhodci – ne – není zde obligatorní pravomoc, rozhodování podle práva, vazba na stát
 - c) správní orgány – není nezávislost
 - d) profesní komory – problematické – pokud rozhodují o právech a povinnostech svých členů, pak ano
- **pojem soudu, jehož rozhodnutí již nemůže být napadeno opravným prostředkem podle vnitrostátního práva**
 - a) abstraktní teorie – vychází z postavení soudu v soudní soustavě – soudy, proti jejichž rozhodnutím nikdy nelze podat opravný prostředek
 - b) konkrétní teorie – možnost opravného prostředku v konkrétním případě – zastává i ESD

soudem podle článku 68 je vždy NS, NSS, ÚS; také krajské a vrchní soudy, pokud rozhodují jako soudy 2. stupně

- **předmět dotazu (na co se ptá?):** výklad hlavy IV SES, výklad aktů sekundárního práva, platnost¹ těchto aktů
- **zodpovězení dotazu je nezbytné k vydání rozsudku národního soudu** – nutnost posoudí národní soud
- právní význam rozhodnutí ESD
 - národní soud musí aplikovat předpis na základě výkladu, který podal ESD

¹ Důvody neplatnosti aktu: nedostatek pravomoci (absolutní, relativní), podstatné formální vady, porušení SES (SES včetně protokolů, akty o přístupu nových členů, obecné zásady právní formulované judikaturou ESD, rozsudky ESD o neplatnosti aktu), zneužití pravomoci

- ostatní soudy musí výklad respektovat (faktická závaznost rozhodnutí ESD)
- rozhodnutí o neplatnosti je obecně závazné

5) Výklad mezinárodních smluv v oblasti EJP

- ESD nemá automaticky pravomoc k jejich výkladu => musí být zvlášť založena => protokol
- Protokol k Bruselské úmluvě
- Protokoly k Římské úmluvě

V. Současný stav EJP – přehled právních předpisů

1. Úmluva o právu rozhodném pro závazkové vztahy (Římská úmluva) (64/2006 Sb.m.s.)

- závazky ze smluv
- mezinárodní prvek
- erga omnes – právo kteréhokoli státu
- platí i v ČR od 1.6. => nahrazuje příslušná ustanovení v ZMPS
- protokoly o interpretaci (1988) – vstup v platnost 1.8.2004

2. Úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Bruselská úmluva)

- dopadá na věci občanské a obchodní
- mezinárodní pravomoc
- uznání a výkon rozhodnutí
- smluvní státy: Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Francie, Itálie, Německo, Velká Británie, Irsko, Dánsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko, Finsko, Švédsko, Rakousko
- dnes se použije jen ve vztahu Dánsko – jiný smluvní stát -> jinak nahrazena nařízením 44/2001

3. Nařízení Rady č. 44/2001, o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Brusel I)

- dopadá na věci občanské a obchodní
- mezinárodní pravomoc
- uznání a výkon rozhodnutí
- neplatí pro Dánsko

4. Nařízení Rady č. 2201/2003, o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a rodičovské zodpovědnosti (Brusel II)

- dopadá na rozvod, rozluky a prohlášení manželství za neplatné a na otázky rodičovské zodpovědnosti
- mezinárodní pravomoc
- uznání a výkon rozhodnutí

5. Nařízení Rady č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky

- volný pohyb rozhodnutí, soudních smírů a úředních listin o nesporných nárocích ve všech členských státech
- bez zprostředkujících řízení před uznáním a výkonem (zrušení prohlášení (doložky) vykonatelnosti = exequatur)
- občanské a obchodní věci
- nesporný nárok (článek 3)
- rozhodnutí o nesporném nároku je potvrzeno jako evropský exekuční titul při splnění určitých podmínek (článek 6)
- minimální normy pro řízení o nesporných nárocích – musí splnit soud ve státě původu
- výkon – řídí se právem státu výkonu
- zamítnutí výkonu – na žádost dlužníka, neslučitelnost rozhodnutí (článek 21)

6. Nařízení Rady č. 1346/2000, o úpadkovém řízení

7. Nařízení Rady č. 1348/2000, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech

8. Nařízení Rady č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech

9. Rozhodnutí Rady 2001/470/ES, o vytvoření Evropské soudní sítě pro občanské a obchodní věci

- usnadnění soudní spolupráce mezi členskými státy
- informační systém pro veřejnost

10. Směrnice Rady 2003/8/ES, o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc

VI. Budoucnost EJP – co se připravuje

1. Návrh nařízení Evropského Parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazky (Řím I)

- transformace Římské úmluvy do aktu komunitárního práva

2. Návrh nařízení Evropského Parlamentu a Rady o právu rozhodném pro mimosmluvní závazky (Řím II)

- mimosmluvní závazky v občanských a obchodních věcech
- závazky z deliktu a kvazideliktu

3. Návrh nařízení Rady o pravomoci, rozhodném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech týkajících se výživného

4. Návrh nařízení Rady, kterým se doplňuje nařízení č. 2201 co se týká pravomoci a který zavádí pravidla týkající se rozhodného práva ve věcech manželských

5. Návrh nařízení Parlamentu a Rady, kterým se zavádí postup pro evropský platební rozkaz

6. Návrh nařízení Parlamentu a Rady o evropském řízení o drobných pohledávkách